

מאמר מקורי

'החייל אינו זמין כעת': טירונו צבאית, מוסדות טוטליים והטלפון

הסלולרי

חננאל רוזנברג*

תקציר

תקופת הטירונו מהווה ביטוי קיצוני לאופיו של הצבא כ"מוסד כוללני". במהלכה, מצוי החייל בסביבה סטרילית ומבודדת, המנותקת מחיי היומיום ומהמעגלים המשפחתיים והחברתיים באזרחות, במטרה לאפשר את תהליך החברות הצבאי של הפרט. ניידותו של הטלפון הסלולרי, ממדיו הקטנים והזמינות הגבוהה שהוא מאפשר, מאתגרים את יכולתו של הצבא ליצור את הניתוק הנדרש. באמצעות ראיונות עומק עם חיילים ומפקדים קרביים, מבקש המחקר לבחון את האופן שבו השימוש בסלולרי והגבלותיו מעצבים את המרחב הצבאי בתקופת הטירונו בעיני החיילים ומפקדיהם, ואת מגוון האתגרים שהנוכחות הסלולרית מציבה בפניהם. ממצאי המחקר מראים, כי הטלפון הנייד משמש לשמירה על קשר יומיומי עם המעגלים החברתיים והמשפחתיים, לתמיכה ברגעי משבר ולצריכת תכני בידור המספקים חוויה אסקפיסטית. בעיני המפקדים, נוכחותו של הסלולרי בידי החיילים נתפסת כפוגעת בחברות של הטירונו ובטרנספורמציה מפרטים בודדים לקבוצה מגובשת. בנוסף, הסלולרי מאפשר מעורבות מוגברת של הורים, דבר הנתפס בעיני המפקדים כאיום על המבנה ההיררכי הפנים-ארגוני. מזווית אחרת, פוטנציאל הזמינות התמידית בין המפקדים הזוטרים לבכירים נתפס ככזה הפוגע בבניית כושר המנהיגות וקבלת ההחלטות של המפקדים הזוטרים, כחלק מתהליך החברות-הפיקודית. לאור ממצאים אלה נטען, כי השימוש בסלולרי הוא ביטוי להתנגדות לפרקטיקות השליטה, הפיקוח והקולקטיביזציה אותן מפעיל המוסד הכוללני במטרה להפשיט הטירונו מזהויותיהם הפרטיקולריות, אך בו בעת משמש גם להרחבת הפיקוח ולאישור הסדר ויחסי הכוח המוסדיים.

---

* ד"ר חננאל רוזנברג (hananelro@gmail.com), בית הספר לתקשורת, אוניברסיטת אריאל; בית הספר לעיתונאות, אוניברסיטת קולומביה. תודתי נתונה לפרופ' מנחם בלונדהיים על הערותיו המועילות כתמיד, לאביתר גת ולמכון לחקר מדיה חדשים באוניברסיטת אריאל על סיועם במחקר.

מבוא

בהתייחסות לתיפקודם הצבאי של "חיילי דור ה-Y", מתארים תא"ל אבמן ממפקדת זרוע היבשה, ורס"ן לוי-זעירא מבית הספר הצבאי למנהיגות, את אחד מהקשיים המרכזיים שבהם נתקל הצעיר בן ה-18 המתגייס לצה"ל:

"הילדים האלה גדלו בתוך המהפכה הטכנולוגית, שביטויה הבולטים ביותר הם האינטרנט, הרשתות החברתיות והתקשורת הסלולרית. הם מחוברים לטלפונים הניידים שלהם משל היו אלה תאומיהם הסיאמיים. וכשהסוללה מתרוקנת הם מחפשים נקודת חשמל כדי לחבר אליה את המטען, כמו נרקומן שמחפש את מנת הסם הבאה שלו [...] זהו דור שאינו מכיר בסמכות ובהיררכיה, שחי בעולם וירטואלי ומחובר בעבותות ברזל לפייסבוק ולמכשיר הטלפון הנייד. הגמילה מהטלפון הנייד קשה, וזהו ללא ספק אתגר לא מבוטל. מחזות של חיילים המתבודדים בערגה עם המכשיר שלהם בשעת טרום השינה נפוצים בבסיסי הטירוניס החטיבתיים..." (אבמן ולוי-זעירא, 2014).

אמנם, במבט כולל, הכותבים מציגים תמונה אופטימית, לפיה כישוריהם של "חיילי דור ה-Y"¹ עולים על אלו של קודמיהם ושירותם הצבאי איכותי יותר; אולם, אין עוררין על כך שאקלים התקשורת שבתוכו גדלים צעירים אלה, הופך את המעבר מחיי האזרחות לחיים הצבאיים למאתגר יותר מבעבר. השינויים הטכנולוגיים מייצרים מתח תמידי בין חוויית החיבור לבין הניסיון של הצבא ליצור אקלים אירגוני מנותק ומבודד. מתח זה מתגלם במיוחד בטלפון הסלולרי, המאפשר לחייל קשר זמין עם משפחתו וחבריו באמצעות שיחות קוליות, הודעות כתובות ופעילות ברשתות חברתיות, כמו גם התעדכנות בחדשות וצריכת תכני בידור ופנאי. האתגר העולה מנוכחותו של הסלולרי בא לידי ביטוי קיצוני בתקופת הטירונות, שם נתפס ניתוקו של החייל מחיי היומיום האזרחיים כתנאי לתהליך החברות הצבאית ולבנייתה של היררכיה פיקודית פנים-אירגונית. בעת, מאפייניו הפיזיים והתלות של הצעירים במכשיר הסלולרי, מקשים על היכולת של המערכת הצבאית ליצור ניתוק מוחלט. בהקשר זה, מבקש המחקר הנוכחי לבחון את המשמעויות שמעניקים החיילים לטלפון הסלולרי במהלך הטירונות הצבאית ולהגבלות המוטלות על השימוש בו, ומזווית המבט של המפקדים - האופן שבו האתגר הסלולרי נתפס בעיניהם ומשמעותן של האסטרטגיות

¹ בדבריהם מתייחסים הכותבים לילידי שנות השמונים והתשעים, המכונים "דור ה-Y" או "דור המילניום", ובהקשר שלנו - החיילים שהתגייסו לצה"ל החל משנות ה-2000 ואילך. כינויים אלה תואמים לחלוקה של פרנסקי (Prensky, 2001), המבחין בין "הילדים הדיגיטליים", ילידי שנות השמונים ותחילת שנות התשעים, לבין "המהגרים הדיגיטליים", בני דור ה-X המבוגרים מהם. נראה כי האמור לעיל נכון אף יותר בכל הנוגע לבני דור ה-Z, "הילדים הסלולריים" הצעירים מהם. עם זאת, ישנם דיונים רבים סביב תיחום השנים של כל דור, וראו למשל את החלוקה של Howe & Strauss (2007), ומציעים טווח שנים שונה. יתירה מכך, הטיעון לפיו ישנה הבחנה בין הדורות השונים בכל הנוגע למאפייני תפיסה ושימוש במדיה וליכולות קוגניטיביות המתפתחות באינטראקציה עם הסביבה הדיגיטלית – אינה מקובלת על כל החוקרים. ישנם הטוענים, כי לא נמצאו ממצאים חד משמעיים המוכיחים זאת (למשל: Selwyn, 2009; Kirschner & De Bruyckere, 2009; Ortner, 1998), כמו גם לשאלה אילו מאפיינים אישיים (Krause, 2007) וקבוצות אוכלוסייה (Ortner, 1998) משקפת חלוקה זו ולהתעלמות מגוונים ותנודות בתוך כל דור (Markert, 2004).

שעוצבו לצורך ההתמודדות עם איום זה. שאלות אלו מאפשרות מבט מחודש להבנת הממשק המורכב בין הטלפון הסלולרי לבין המוסד הכוללני.

צעירים, חיילים והטלפון הנייד

בשנים האחרונות, הגיע הטלפון הסלולרי לדיפוזה כמעט-מלאה בקרב צעירים בישראל: כ-95% מבני הנוער מחזיקים ברשותם טלפון נייד, 83% מהם טלפון חכם (המועצה לשלום הילד, 2016). עבור צעירים אלה, השימוש בסלולרי מתאפיין בחוויית אינטימיות כלפי המכשיר, המגלם לתוכו אלמנטים אישיים, רגשות ופיסות חיים מעולמו של המשתמש (Vincent, 2006) ומשמש עבורם אמצעי ביטוי לזהותם האישית והחברתית (Oksman, & Rautiainen, 2003).

מאפייניו הפיזיים של הטלפון הסלולרי, ניידותו, ונוכחותו התמידית על גוף המשתמש, הופכים את הסלולרי למדיום המאפשר למשתמשים - בייחוד בקרב בני הנוער - שחרור מפיקוח ומשליטה המופעלים עליהם, אך בה בעת גם את העצמתם (Boyd, 2014). מצד אחד, היכולת לקיים תקשורת במרחבים לא מפוקחים משחררת את המשתמש ממעקב ושליטה של סוכנים חברתיים כדוגמת הורים (Ito, 2005) ומורים (Mifsud, 2005). אולם מצד שני, טכנולוגיות התקשורת מעצימות את כינונה של "חברת המעקב" המודרנית (Lyon, 2003), גם ברמת המאקרו של השלטון מול הפרט, וגם ברמת המיקרו של יחסים היררכיים יומיומיים. כך, למשל, היכולת של הורים (Ling, 2004) וממונים במקומות עבודה (Kwang-Suk, 2011) לחייב את הפרט להיות זמין, מהווה כלי להעצמת הפיקוח והמעקב גם במרחבים אשר היו משוחררים בעבר משליטה זו (Bittman, Brown & Wajcman, 2009). בקרב בוגרים-צעירים, נתפס הסלולר כמדיום המשמש לשימור הקשר עם המשפחה וההורים, למשל עבור אלה העוזבים את ביתם ויוצאים ללימודים אקדמיים (Lee, Meszaros & Colvin, 2009).

תמונה דומה אפשר למצוא גם בקרב חיילים. מגבלת הנגישות של חיילים לטכנולוגיות תקשורת המחייבות מסוף קבוע, כדוגמת טלפון נייד ומחשב, מגבירה את התלות בטלפון הנייד המבטל כמעט לחלוטין מגבלה זו. ואכן, בעוד השימוש בטכנולוגיות תקשורת אחרות נפוץ פחות אצל חיילים מאשר אצל אזרחים בני גילם, ביחס לסלולרי היקף השימוש דומה (Bush & Wheeler, 2015). בארה"ב, למשל, כ-97% מבין החיילים משתמשים באופן קבוע במכשירים הסלולריים שברשותם, אחוז זהה לעמיתיהם באזרחות (ibid, p. 255). התדירות ואופני השימוש של חיילים בסלולר מבטאים את התנאים הייחודיים שבהם הם מצויים (Cohen, Lemish & Schejter, 2008). כך, למשל, ניתן להסביר את הכמות הגדולה מהמקובל של שליחת הודעות כתובות בידי חיילים, כניסיון לקיים תקשורת אישית במרחב פומבי חסר פרטיות (Bush & Wheeler, 2015). בהקשר הישראלי,

נמצא, כי חיילים נוטים לצפות בסדרות ובסרטים בעלי אופי אסקפיסטי יותר מאשר בתכני חדשות ואקטואליה, וככל שהמקום שבו הם משרתים רחוק יותר מבתיהם, מתרבה השימוש באפליקציות מוזיקה וצפייה בתכנים מבוזרים (אהרוני, 2010).

הטלפון הנייד משמש את החיילים למיגוון צרכים ויישומים, ובייחוד לשמירה על קשר עם בני זוג, משפחה וחברים (Cohen, Lemish & Schejter, 2008; Greene, Buckman, Dandeker & Greenberg, 2010). אולם מתברר, כי על אף הרצון העז בקשר, התקשורת המתווכת בין החיילים ובני משפחותיהם עלולה ליצור תחושות אמביוולנטיות. מצד אחד, התקשורת עם הבית מספקת תמיכה נפשית, מפחיתה חרדות ומסייעת במניעת מצבי דחק (Greene et al., 2010). אך בה בעת, התקשורת הרציפה עלולה לחשוף את החייל לבעיות המתרחשות בבית ולמידע שלילי, כל זאת במצב של חוסר שליטה, חוסר תמיכה, וללא יכולת אמתית להתערב במתרחש (Pincus, House, Christenson & Adler, 2001). חשוב לציין, כי בישראל, שבה מרבית המגויסים הם רווקים, המשפחות הנותרות מאחור כוללות בעיקר הורים ואחים, זאת בניגוד למחקרים רבים העוסקים בצבא מתנדבים, שבו קטגוריית 'משפחת החייל' מתייחסת בעיקר לבני זוג ולילדים (Herzog, 2004).

המחקרים שנעשו עד כה בהקשר הצבאי התמקדו בהיבטים שונים בתיפקודם של טלפונים ניידים במהלך השירות הצבאי הסדיר (Cohen, Lemish & Schejter, 2008; Maltby & Thornham, 2016), בשיגרה מבצעית (Carter & Renshaw, 2015), בשדה הקרב (Cigrang et al., 2014), בשירות המילואים (Levin, 2011) ובמצבי מלחמה (Rosenberg, 2018). עם זאת, נראה כי לא ניתנה תשומת לב מספקת לשימוש בטלפון הנייד במהלך הטירונות, בהתאם למאפייניה ומטרותיה הייחודיים של תקופה זו (Mayselessx, 2004). לאור זאת, מטרתו של המחקר הנוכחי היא לבחון את תפקודו של הטלפון הסלולרי במהלך הטירונות הצבאית ולדון בהשלכות האפשריות של נוכחותו עבור חיילים ומפקדים בתקופת שירות זו, לאור הזמינות הקיצונית שמדיום זה מאפשר.

הטירונות הצבאית כמוסד כוללני

מוסד כוללני מוגדר כגוף חברתי המאוגד לפעולה אקטיבית של חברות או חברות-מחדש של החברים בו, תוך ניתוקם מהסביבה החיצונית, על מנת לחולל שינוי בתפקודם ובהתנהגותם. גופמן (1973/2006) מאפיין את המוסד הכוללני כמבנה היררכי סמכותני, הכולל מנגנוני פיקוח, תהליכי קולקטיביזציה, כפיית לוחות זמנים קבועים וכללי התנהגות מוגדרים. ובר (Weber, 1964) מדגיש כי ההיררכיה המעמדית, הנקבעת על ידי יחסי הסמכות של החברים עם הגוף המבצע, יכולה להתקיים כ'יחסי עוצמה' כפויים, אך גם כ'יחסי סמכות' בהסכמה. תנאי הכרחי נוסף לפעולתו התקינה של מוסד כוללני טמון בקיומו של "גבול מוסדי", ממשי או סימבולי, המצמצם את היחסים החברתיים עם הסביבה החיצונית ומונע השפעות חיצוניות המאיימות על תהליך החברות במוסד.

במקביל, גבול זה מאפשר את הגברת היחסים החברתיים עם שאר חברי המוסד, תוך ביטול הסטטוסים החברתיים שנרכשו מחוצה לו (Weick, 1987). ניתן למקם את מיגוון המוסדות הכוללניים ביחס "Ideal Type", מוסד כוללני המממש את המאפיינים כולם, וממנו והלאה מסודרת דרגת הכוללניות של המוסדות על פי מידת עמידתם באותם קריטריונים (גופמן, 1973/2006).

מקובל לטעון, כי הצבא מהווה דוגמה מובהקת למוסד כוללני בעל גבולות פיזיים מוגדרים ומידרג היררכי ברור (Segal, 1986). אולם נראה, כי הגדרתו הקלאסית של גופמן, המדברת על פרטים המנותקים מהחברה הרחבה לפרק זמן ניכר ומוגבלים למחזור חיים סגור, איננה עוד תיאור נאמן לתנאי הצבא כיום במרבית מדינות המערב. מגוון ערוצי התקשורת מאפשרים נוכחות פיזית של החייל בין כותלי המחנה הצבאי תוך שמירה על קשר רציף וניידות תודעתית ורגשית במרחבי היומיום החברתיים והמשפחתיים (Levin, 2011). על כן, היו שהציעו להתייחס לצבא כ"מוסד תובעני" (greedy institution), מושג המתייחס לרמת המחויבות, הנאמנות וההשתייכות שהמוסד דורש או כופה על הפרט, תוך תיחום גבולות פיזיים או סימבוליים המוגדרים על ידי המוסד (Segal, 1986). הגדרה זו רלוונטית במיוחד בבחינת נקודות ההשקה של מוסדות חברתיים מתחרים, כגון בהבנת המתח הנוצר בין תובענותו של המוסד הצבאי ובין משפחת החייל, אשר נוכחותה בחיי היומיום של החייל הולכת וגוברת בד בבד עם ההתפתחויות הטכנולוגיות בשדה התקשורת (Ender, 2007; Campbell, Davis & Michaelis, 2007).

עם זאת, נראה, כי בכל הנוגע לתקופת הטירונות הצבאית, הגדרתה כ"מוסד כוללני" במובנו המסורתי היא עדיין המתאימה ביותר, שכן פרק זמן זה מבטא יותר מכל את האספקט הטוטלי שבמוסד הצבאי (Faris, 1975; Bornmann, 2009). הטירונות מתפקדת כמסגרת לחברות-מחדש, במהלכה משיל המתגייס את הסטטוסים החברתיים הקודמים ועובר ממעמד של אזרח לחייל, תוך אימוץ ערכים צבאיים, נורמות התנהגות חדשות, משמעת וצייתנות (McGarry, Walklate & Mythen, 2014). במקביל, משמשת הטירונות לבנייתה של קבוצה מגובשת ומלוכדת (King, 2006), החיונית לתפקודו של הפרט והמוסד (Siebold, 2007). במובן זה, המעבר מהחיים האזרחיים לחיי הצבא כרוך לא רק בשינוי פיזי ופסיכולוגי, אלא גם בהסתגלותו של הגוף הפרטי להיטמעות בגוף הצבאי הקולקטיבי (Soeters, Winslow & Weibull, 2006) ובהקרבת הזהות האישית למען זהות צבאית קולקטיבית (McGarry, Walklate, "mortification of the self": & Mythen, 2014, p. 8).

² מושג שנתבע על ידי Coser (1974), אשר תרגומו המילולי הוא "חמדני", אולם נראה כי בהקשר שלנו המושג "תובעני" מתאים יותר. ראו דיון בעניין אצל מנור ואחי (2006, עמ' 8).

תקופת הטירונות – בדומה ליתר המוסדות הטוטליים – מתאפיינת בניתוק קיצוני מהחברה האזרחית, אולם בה בעת כמעט לא ניתנת לחייל האפשרות להיות לבדו. החייל נתון במרחבי-שהייה משותפים, הכוללים את אזור השינה, המקלחות והשירותים, חוויה המתעצמת בהתייחסותם של המפקדים אל הפרט כחלק אינטגרלי מהקבוצה ובטשטוש זהותו העצמית (depersonalization) (Faris, 1976; Bornmann, 2009). לכך מתווספים חוסר השליטה בחיי היומיום, המשמעת הנוקשה, יחסי המרות עם המפקדים והעומסים הפיזיים (Crowley, 2013). ואכן, מקובל לראות תקופה זו כקשה ביותר עבור החיילים המגויסים, בהשוואה ליתר השירות הצבאי, ובמהלכה מתרחשים רוב המשברים האישיים (Lerew, Schmidt, & Jackson, 1999). לא בכדי הדוגמאות הרבות למאפייניו הנוקשים של המוסד הכוללני שמביא גופמן בחיבורו, נלקחו מתיאורי חיילים את חוויותיהם במהלך תקופת הטירונות וההכשרה הצבאית (Segal, 1986).

לאור זאת, מובן הדבר, כי הופעתן של טכנולוגיות המאפשרות תקשורת זמינה אל מחוץ לגבולות המוסד הכוללני, מאלצת את הצבא להפעיל מגוון אסטרטגיות התגוננות (Wall, 2010; Shapiro & Humphreys, 2013), במטרה לשמר את אופי המוסד ותפקודו התקיין. אולם, נראה, כי ביחס לטלפון הסלולרי ההתמודדות מורכבת אף יותר, הן בשל התלות הקיצונית של המשתמשים במכשיר זה והן בשל ממדיו הפיזיים המקשים על האכיפה. חשוב לציין, כי ההתמודדות עם הדיפוזיה הסלולרית קיימת גם במוסדות כוללנים אחרים, כדוגמת בתי ספר, בתי סוהר ומחלקות סגורות בבתי חולים (ראו למשל: Gao, Yan, Wei, Liang, & Mo, 2017). אופיו של המוסד הכוללני ודרגת הכוללות שהוא מנסה להשיג, משליכים על אופי האיום, כמו גם על אסטרטגיות ההתמודדות (Altheide, 1995).

המחקר הנוכחי

מחקר זה עוסק, אם כן, בתפקודם של החיילים והמפקדים בתקופת הטירונות, ובתפקודו של הצבא כמוסד כוללני באקלים התקשורת הנוכחי, ובייחוד במקומו של הטלפון הסלולרי בהקשר זה. המחקר מתמקד בפרק הטירונות של חיילים המשרתים ביחידות קרביות, המתאפיין ברמת ניתוק גבוהה בהשוואה לחיילים ביחידות עורף ותומכי לחימה. תקופת הטירונות הקרבית בצה"ל נמשכת כ-3-4 חודשים, אליהם מתווספים חודשי "האימון המתקדם" בהתאם לסוג היחידה ולאופייה הצבאי. בחודשים אלה עוברים הטירונים אימוני יסוד שעיקרם הקניית הרגלי התנהגות צבאיים והקניית יכולות צבאיות מקצועיות. תדירות החופשות בטירונות הקרבית נעה בין חופשה אחת לשבועיים לבין אחת לחודש.

על פי הנחיות רשמיות של מפקדת זרוע היבשה, שפורסמו בעבר, חיילים בטירונות אינם מורשים לעשות כל שימוש בסלולרי מלבד בזמנים שהוגדרו לכך, כגון שעת ת"ש (שעת התארגנות לפני

השינה) ובמהלך סוף השבוע. ביתר הזמן, נאסר על החיילים לשאת את המכשיר על גופם, ומחובתם לאחסנו בתיק, בארון או בארגז ("ברוס") ייעודי. אולם, בדומה למקרים אחרים בהם תגובת הצבא לשימוש של חיילים במדיה חדשים התאפיינה בקולות סותרים ובהנחיות מגוונות (Wall, 2010), נראה, כי גם ביחס לשימוש בטלפון הסלולרי התמונה העולה מהשטח איננה אחידה ומסתבר, כי ישנם הבדלים בהנחיות ובכללים בין יחידות שונות. במרבית המקרים, השימוש בטלפון הסלולרי אכן נאסר לחלוטין מלבד בשעת ההתארגנות היומית ובסופי השבוע. בזמנים שבהם החיילים יוצאים "לשטח" - היינו לשטחי האימונים שמחוץ לבסיס - הם אינם רשאים לקחת את הטלפון הנייד כלל. במקרים חריגים, כגון חיילים בודדים, חיילים עם בעיות ת"ש וחיילים נשואים, הכללים בדרך-כלל קפדניים פחות. לעומת זאת, בחלק מיחידות השדה ובמרבית "היחידות המיוחדות" נאסר על החיילים להשתמש בטלפון הנייד במהלך כל השבוע (כולל בשעת ההתארגנות בערב), והשימוש בו מותר רק בסופי השבוע – ולעתים רק לקראת היציאה הביתה.

על אף המגבלות הללו, ואולי גם כתוצאה מהן, נראה, כי המציאות של טירונות צבאית בעידן הטלפון הסלולרי, מעצבת מרחב צבאי שונה מזה שהיה קודם לכן, ומהווה אתגר מורכב עבור המוסד הצבאי. זאת, בייחוד על רקע העובדה, כי המתגייסים הטריים התרגלו למציאות חיים בה הטלפון הסלולרי נטמע באופן הדוק בחיי השגרה ובמרחבי היומיום שלהם. לאור זאת, שאלות המחקר הן (א) באיזה אופן הנוכחות הסלולרית מעצבת את חוויית השירות הצבאי של הטיروנים? (ב) כיצד נתפסים השימוש בסלולרי והגבלות השימוש בעיני הטירונים? (ג) כיצד תופסים המפקדים את האתגרים והאיומים בנוגע לשימוש בטלפון הסלולרי בשלב הטירונות? (ג) אילו מאפיינים של המוסד הכוללני נתפסים כמאוימים על ידי מדיום זה?

שיטת המחקר

משתתפים

מחקר זה נערך בגישה איכותנית, במטרה לבחון את האופן שבו חווים ותופסים הנבדקים את הסוגיה הנחקרת (Denzin & Lincoln, 2008). אוכלוסיית המחקר כללה שישה-עשר חיילים בגילאי 19-22, ממגוון יחידות קרביות (חיל רגלים, הנדסה, שריון ותותחנים), אשר עברו טירונות כלוחמים, או שימשו בה כמפקדים בין השנים 2013–2016. בין המשתתפים, ישנם שבעה חיילים ותשעה מפקדים, מתוכם שני מפקדי פלוגה, שני מפקדי מחלקה וחמישה מפקדים זוטרים (סמלים ומפקדי כיתה). על אף שאין מדובר במדגם מייצג, הגיוון בדרגות הפיקוד נועד לספק זווית רחבה של הסוגיה בעיני כל אחד משלבי שרשרת הפיקוד, אשר באים במגע ישיר עם הלוחמים. בשל ההטיה המגדרית הקיימת ביחידות השדה בצה"ל, מרבית המשתתפים הם גברים, מלבד חיילת אחת ומפקדת כיתה אחת, המשרתות שתיהן ביחידה קרבית המשלבת גברים ונשים.

ההחלטה לבחון את שתי זוויות המבט – של הטירוניס ושל המפקדים – באה כהמשך להתמקדותו של גופמן (1973/2006) בשתי הקבוצות המאכלסות את המוסד הטוטלי: החוסים והסגל. אמנם בהקשר הצבאי, חלק מהמפקדים מתפקדים כסגל וכחוסים בעת ובעונה אחת, שכן השהות במסגרת כפויה עליהם, מה גם שמפקדים אלה היו בעצמם טירוניס זה מכבר; אולם למרות זאת, בתקופת הטירונות ישנה הבחנה ברורה בין מעמד הטירון ומעמד המפקד, וכך גם ממסגר גופמן את מקומו של הסגל הפיקודי במוסד הצבאי.

הליך המחקר וניתוח הנתונים

לאחר קבלת אישור מדובר צה"ל, המשתתפים נאספו בשיטת "כדור שלג" תוך הסתייעות בחברים ובמכרים אישיים. בשלב הראשון, פורסמה הודעה ברשתות החברתיות בבקשה לסייע באיתור משתתפים פוטנציאליים. בשלב השני, לאחר איסוף פרטי הקשר של משתתפים פוטנציאליים, נשלחה אליהם פניה אישית, הכוללת תיאור נושא המחקר ומטרותיו. קבוצת המחקר הסופית נבנתה מתוך אלה שנעתרו להשתתף, תוך ניסיון ליצור מיגוון רחב ככל האפשר כמפורט לעיל.

לצורך איסוף הנתונים, נערכו ראיונות עומק חצי-מובנים, בניסיון לחשוף את הפרספקטיבה והחוויה האישית של המרוואיינים, באמצעות הצגת קולותיהם האותנטיים בנוגע לתופעה הנידונה (Moustakas, 1994; ראו גם [Marwick & Boyd, 2014], בנוגע לשימוש בראיונות לשם חשיפת תובנות הנוגעות לתפקוד הסלולר במרחבי היומיום). למשתתפים הוצעה האפשרות לקיים את הריאיון פנים אל פנים או באמצעות הטלפון (כמחצית מהמשתתפים בחרו באפשרות הראשונה, והמחצית האחרת בחרה בשניה). שאלות הריאיון נוסחו בהתאם לקהל היעד: הטירוניס נשאלו, בין היתר, על אודות הרגלי השימוש היומיומיים שלהם ושל חבריהם בסלולרי; תחושותיהם ויחסם לכללים הנהוגים ביחידתם בהקשר זה; והמקום אותו תופס הטלפון הסלולרי כחלק מחוויית הטירונות. המפקדים נשאלו על האופן שבו הם תופסים את השימוש של הסלולר בקרב הטירוניס; על עמדתם בנוגע להגבלות על הסלולר; ועל חוויית השימוש שלהם בסלולר במסגרת תפקידם הצבאי.

הראיונות הוקלטו ונותחו בהתאם לשיטת "הארגון התמטי" (thematic organization), שבמסגרתה מופו וזוהו תמות מרכזיות הנובעות מן הנתונים, לאור שאלות המחקר (Berger, 2000). בפרקים הבאים מוצגות התימות המרכזיות שעלו מתוך הראיונות. שמות החיילים והמפקדים המצוטטים להלן שונו תוך שמירה על זהותם המגדרית, וציון גילם ותפקידם בתקופת הטירונות.

ממצאים ודיון

בין חיבור לניתוק: ערעור הגבול המוסדי

ראשית, נבקש לבחון מהם השימושים העיקריים של החיילים בטלפון הסלולרי, ובאיזה אופן שימושים אלה – ועצם נוכחותו של הסלולרי – מעצבים את חוויית הטירונות בעיניהם ובעיני מפקדיהם. בתשובותיהם ציינו הטירונים מגוון רחב של שימושים, הכולל בין היתר תקשורת רציפה עם המעגלים החברתיים ב"עולם האזרחות" באמצעות שיחות קוליות, הודעות טקסט ופעילות ברשתות החברתיות, כמו גם צריכה אינטנסיבית של תכני חדשות ובידור, צילום וידאו וסטילס והעלאת תמונות לרשת. מהראיונות עולה בבירור, כי אחד השימושים המרכזיים בטלפון הסלולרי, אם לא הדומיננטי ביותר, הוא לצורך תקשורת עם הבית וההורים. קשר זה כולל התעדכנות במתרחש בבית, עדכון ההורים בחיי היומיום בצבא, וקבלת סיוע ותמיכה ברגעים קשים. הטירונים מתארים סיטואציות לא מעטות של רגעי קושי ומשבר, בהם שיחה עם ההורים או עם חבר-נפש קרוב, סייעו להם בהתמודדות אלה. כך, למשל, מספר תמיר (18), לוחם בשריון:

"היו לי ימים שהייתי מה זה שבוז, לא יכול להרים את הראש מהרצפה. אני מרים טלפון בלילה למישהו והוא עושה לי 'תשמע, גם אני עברתי את זה, אתה תעבור את זה', הוא אומר לך שתיים-שלוש מילים, הוא לא יודע מה הוא עשה לך. אתה עולה עם החיך למקלחת, הולך לישון, בבוקר אתה קם חדש".

בהמשך מספר תמיר על אירוע קיצוני יותר, שבו לדבריו הנוכחות הסלולרית הצילה את חייו של חייל שהיה מצוי במשבר נפשי קשה: "בן דוד שלי היה בטירונות, והיה לו כל כך קשה עד כדי כך שהוא ממש רצה להתאבד. אף אחד מהמפקדים הטיפשים שלו לא לקח אותו ברצינות ורק כשהרמתי טלפון דחוף להורים שלו הם התקשרו והביאו אותו לקב"ן (=קצין בריאות הנפש)".

המפקדים הדגישו גם הם את השימוש בסלולרי כמדיום המאפשר לחייל קשר רציף עם הבית והחברים וקבלת תמיכה נפשית ברגעי משבר, אך מביעים עמדה ביקורתית ביחס לכך. מצד אחד, הם מודעים היטב לחשיבותו של קשר זה בתהליך ההסתגלות למערכת הצבאית. כך, למשל, בראיונות שערכתי עם מפקדים לאחר הריאיון עם תמיר, הם 'עומתו' עם דבריו שהובאו לעיל. המפקדים ציינו, שאכן במקרים חריגים הם מאפשרים שימוש אינטנסיבי יותר בסלולרי, למשל כאשר חייל נמצא ברגעי משבר, במקרים של חיילים בודדים שמשפחותיהם אינן נמצאות בארץ, אצל חיילים שזה עתה נישאו, או כאלה עם ילדים קטנים בבית. אולם מצד שני, המפקדים תופסים את הקשר האינטנסיבי כפגיעה קשה בתהליך החברות הצבאי, וכמכשול להפיכתו של החייל מ"ילד מפונק" ל"לוחם". בעיני המפקדים, היכולת להתנתק מחבל הטבור הסלולרי (Ling, 2004; Ribak, 2009) איננו רק ביטוי לבגרותו של החייל, אלא תנאי הכרחי לשיחררו מהתלות במעגלים

המשפחתיים והחברתיים, כחלק מבניית זהותו החדשה. כך, למשל, מסביר יוני (24), מפקד פלוגה בחטיבת כפיר:

"היה לי חייל שאמא שלו הייתה מכינה לו את התיק לצבא. זה נראה מצחיק, אבל יש חיילים שמגיעים ממנטליות כזו מהבית ובצבא הם עוברים שינוי מאוד גדול ומקבלים עצמאות ובגרות והסלולרי והריחוק מהמשפחה זה חלק חשוב מהעניין. יש חיילים שבשבילם זה היה דבר קשה במיוחד, שאומרים לחייל 'תנתק מהפלאפון שלך לארבעה-חמישה ימים' והוא כזה 'מה אני לא אדבר עם אמא שלי?'"

הקשר הטלפוני הרציף בין החיילים להוריהם נתפס כתופעה המשליכה לא רק על הטירונים אלא גם על תפקודו של הסגל. המפקדים תיארו מקרים רבים, שבהם הורים מתקשרים ישירות אליהם, להתלונן על אירוע זה או אחר, בעקבות שיחת טלפון עם ילדיהם הטירונים. תופעה זו הפכה רווחת כל כך, עד שבפלוגות מסוימות הוגדרו כללים הקובעים שמלבד מפקד הפלוגה נאסר על יתר המפקדים לשוחח עם הורי החיילים. נראה, כי האתגר העיקרי הנוצר בעקבות תופעה זו אינו רק ההטרדה הבלתי פוסקת, אלא תחושת חוסר הנוחות שחשים המפקדים הזוטרים בעקבות התערבות ההורים, הנתפסת כפגיעה בסמכותם הצבאית ובמעמדם בעיני הטירונים. ברוח זו, מתנסחת הילה (20), מפקדת כיתה בגדוד קרקל: "החייל מרגיש שיש לו גב, שכל דבר שיקרה לו - מקסימום טלפון לאבא, ואבא יתקשר לצעוק על המפקד, ולי יותר קשה להסתכל על העיניים של החייל ולצעוק עליו כשחמש דקות קודם דיברתי עם אבא שלו בטלפון". דבריה של הילה מתייחסים לשתי השלכות של הנוכחות הסלולרית: פוטנציאל התקשורת הרציף מאפשר לטירונים לדווח להוריהם על כל בעיה, שולית ככל שתהיה, ובמקביל יכולתו של ההורה להתקשר לסלולרי הפרטי של המפקד בכל זמן בניסיון להשפיע על התנהגותו. דוד (25), מפקד פלוגה בצנחנים, מסכם את תחושותיו במילים אלה: "היום, הורים מתקשרים למ"פ כדי להגיד 'הבן שלי נתפר בשמירה - שמישהו ילך להחליף אותו'. החיבור הוא אבסורדי ואתה שואל את עצמך אם זה צבא או מסגרת אזרחית".

'אתגר ההורים' מובן לאור טענתו של גופמן, כי "אופיים הכוללני או הטוטלי [של מוסדות כוללניים] מסומל על ידי המחסום המוטל על יחסים חברתיים עם העולם שבחוץ" (גופמן, 1973/2006, עמ' 32). לדבריו, הפרקטיקה הראשונה המהווה תנאי להצלחת הליך החברות במוסד הכוללני היא ניתוק ושבירה של עמודי התווך המשפחתיים והחברתיים הסומכים אותו בחיי היומיום. במובן זה, ערעור הגבולות של המוסד נתפס ככזה הפוגע באופן ישיר בתהליך חברות החייל התלוי בהשגת עצמאות ובגרות. בנוסף לכך, לאופן שבו הסלולרי מגשר על פני מגבלות המרחב, ישנן השלכות ישירות על פרקטיקת שליטה נוספת המופעלת על ידי המוסד הכוללני, המגולמת ביחסים ההיררכיים בין הסגל והחוסים. הקשר המשולש של חייל-הורים-מפקד מאתגר את כוחה ושליטתה של ההיררכיה של הסגל, המקבלת את תוקפה מניטרולם של גורמים ההיררכיים מתחרים.

הנגישות של הטירונים לסלולרי והזמינות של המפקדים, מעצימה את מעורבות ההורים המתפקדים כמקור סמכות מתחרה ומעצימות את כוחו של הפרט על חשבון ההיררכיה המסורתית. תהליך זה דומה להשלכות הנוצרות מנוכחותו של הטלפון הסלולרי בידי חיילים ומפקדים בשדה הקרב ומיכולתם לתקשר בזמן אמת עם גורמים המצויים מחוץ למערכת הצבאית (Rosenberg, 2018). כך, למשל, הרמטכ"ל בתקופת מלחמת לבנון השנייה, דן חלוץ, תיאר תופעה בה פגש במהלך הקרבות, אותה כינה "החבר הטלפוני": מפקדים שעמדו בפני קבלת החלטות בשדה הקרב העדיפו לעתים לטלפן למומחים מחוץ למערכת הצבאית – כגון חבר מומחה לענייני צבא או אנשי מקצוע אזרחיים – מאשר לפנות לדרגות הפיקודיות הישירות (חלוץ, 2012). בשני המקרים, הסלולרי מתפקד כמדיום המנגיש בפני המשתמש בעלי סמכות ממסגרות מתחרות, בנוסף לבעלי הסמכות הקבועים בהיררכיה הפנים-ממסדית, מציאות המערערת את מבנה הכוח המסורתי של המוסד³.

בין קולקטיביזם לאינדיבידואליזם: ערעור הגיבוש הקבוצתי

נוכחותו של הטלפון הסלולרי במרחב הטירונות נתפסת כאתגר מכיוון נוסף, הנוגע לאינטראקציה הפנים-קבוצתית של החיילים. המרואיינים מתארים כיצד השימוש בסלולרי מאפשר להם "לברוח לרגע מהכאן ומהעכשיו המדכא לפעמים" (אבי, 19, טירון בהנדסה קרבית). ואכן, הטלפון הסלולרי מאפשר למשתמש לחוות מרחב אישי, שאינו תלוי בסביבה הפיזית ובמתרחש בה (García-Montes, Caballero-Munoz, & Perez-Alvarez, 2006). במובן זה, מתאפשרת לחייל בריחה כפולה: למעגלים חברתיים רחוקים יותר באמצעות תקשורת עם חברים מהאזרחות ("הווטסאפ זה הדבר היחיד שמאפשר לי לשמור על קשר עם חברים שלי מהבית" [רועי, 20, טירון בגולני]); ולמרחב וירטואלי אסקפיסטי, בצריכת תכני בידור, תוך צמצום האינטראקציה עם סביבתו הקרובה. בני (19), טירון בשריון, מתאר את האקלים החברתי הנגזר מכך:

"כשאתה עם חבר שמונה שעות בשמירה, אתה חייב לדבר איתו גם אם הוא הדבר הכי שונה ממך בעולם. אבל, כשאתה טוחן בשמירה פרקים של 'רמזור' (=סדרת טלוויזיה) באיפון שמונה שעות, אז אתה לא מדבר איתו על כלום. אבל לא רק זה, נגיד אני עושה תורנות במטבח, אז אתה יכול לחתוך סלט ולדבר עם חבר שלך, אני מעדיף תמיד להיות עם האוזניות בתוך האוזן, לשמוע מוזיקה, בסבבה. אין לי כוח לחפירות, לרכילויות, לכל מיני כאלה. תן לי לחתוך סלט בסבבה שלי".

³ בדו"ח השנתי האחרון של נציב קבילות החיילים (2018) הוקדש אחד הפרקים לנושא "שימוש בלתי מושכל בטלפונים ניידים", כאחד מהעניינים הדחופים שצה"ל נדרש לשפרם. בדו"ח נטען כי הנוכחות של הסלולרי בצבא "פוגעת ביחסי היררכיה שבין המפקדים והחיילים... בפיקוד הצבאי ובמנהיגות של מפקדים כלפי פקודיהם" (עמ' 24). עמדה זו מנומקת בטענה כי השיח המתווך המתקיים באמצעות הסמארטפונים פוגע בקשרים הבין-אישיים ויוצר ריחוק וניכור בין המפקד והחייל, זאת מלבד הסיכונים הביטחוניים הכרוכים בשימוש בסלולרי. הדמיון והשוני בין הדברים המובאים בדו"ח בהקשר זה לבין ממצאי המחקר הנוכחי, נובעים מהעובדה כי הדו"ח עוסק (בקצרה) בהשפעות הסמארטפון על השירות הצבאי בכלל ועל הפעילות המבצעית בפרט, אך ללא התייחסות לתקופת הטירונות לאור מאפייניה הייחודיים ולמשמעויות הנובעות מכך.

בני מתאר סיטואציית שמירה, המפגישה בין שני חיילים מרקע שונה בתוך מרחב מבודד ונטול גירויים. המצב הכפוי מאלץ את החיילים ליצור אינטראקציה כלשהי ביניהם, למרות המרחק הראשוני. אך נוכחותו של הסלולרי מאפשרת התכנסות למרחב אישי וממילא פוגעת בפרוטנציאל החברתי של הסיטואציה. מציאות זו, מהווה אתגר משמעותי לאור ההבנה כי גיבוש הקבוצה נתפס כמרכיב מרכזי בהליך החברות הצבאי וכתנאי הכרחי ביצירת יחידה בעלת מוטיבציה, רוח לחימה ויכולת תפקוד גבוהה (King, 2006). ואכן, כמה מהמפקדים ציינו שלדעתם ההשלכות של מציאות זו משפיעות בסופו של דבר גם על תפקודה המקצועי של המחלקה כיחידה אורגנית מגובשת:

"החיילים חיים אחד בתוך השני, בהתחלה זה מאוד קשה ואחר כך זה אמור ליצור איזושהו גיבוש, שהופך לחוזק והחברים שלהם הופכים להיות משפחה. אם היו מגבילים יותר את הפלאפון, בטח בשלבים הראשונים בצבא, לחייל לא היתה ברירה אלא להיות עם חברים שלו. אתה לא יכול להיות מחובר לכל הכיוונים. אתה, כמפקד, רוצה לבנות מסגרת צבאית, והדבר הזה, הפלאפון, פשוט כל פעם מרסק את זה שוב ושוב" (דוד, 24, מפקד מחלקה בגולני).

בהקשר הזה, הזכירו כמה מהמרואינים את "שבועות השטח", שבהם עוזבים הטירונים את בסיס הקבע לצורך אימונים בתנאי שדה, ובמהלכם נאסר על החיילים (ולעיתים אף על המפקדים הזוטרים) לשאת עמם מכשירים סלולריים, והעניין נאכף בקפידה. המרואינים ציינו, שהחוויה החברתית המיוחדת של שבועות בשטח נובעת בחלקה מהניתוק המוחלט, ואף הזכירו את הפתגם הצבאי "חברים עושים בשטח" כביטוי לכך.

כאמור, גופמן טוען, כי אחד ממאפייני הארגון הכוללני הוא תהליכי קולקטיביזציה המהווים תנאי להצלחת הליך החברות של החוסים. מנגנון שליטה זה בא לידי ביטוי באיון ה'אני' החברתי הקודם של החוסה ובפירוק זהותו העצמית. הפרקטיקה הראשונה המופעלת למטרה זו היא ניתוק של החוסה מהמעגלים החברתיים החיצוניים. הניתוק נעשה באמצעות הגבול המוסדי, הממשי או הסימבולי, המאפשר את הגברת היחסים החברתיים עם שאר חברי המוסד, תוך ביטול הסטטוסים החברתיים שנרכשו מחוצה לו, במטרה לאיין את ה'אני' החברתי הקודם (Weick, 1987). פרקטיקות שליטה נוספות המופעלות לפירוק זהותו העצמית של החוסה, כוללות בין היתר נישול רכושו של החוסה או הגבלת השימוש בו, וכן חיפוש ברכושו האישי והחרמות אקראיות. הנחת המוצא היא שלאובייקטים מסוימים ברכושו האישי של החוסה יש קשר וחשיבות לתחושת העצמי שלו, ועם כניסתו למוסד הטוטלי הפרט מופשט מהאמצעים שבאמצעותם הוא משמר אותה.

גם בטירונויות הצבאית עובר החוסה תהליך דומה של אובדן האינדיבידואל והכללתו בגוף הקולקטיבי הצבאי (Faris, 1975), במטרה ליצור יש מאין קבוצה מלוכדת החיונית לתפקוד הצבאי (Siebold, 2007). אך בדומה למה שראינו לעיל, בתקשורת בין החייל להוריו, גם בהקשר הנוכחי, נתפס השימוש בסלולרי כפרקטיקת התנגדות למנגנוני שליטה אלה. נוכחותו של הסלולרי בחייהם של החיילים מסייע בשימור זהותו החברתית והאישית של הפרט הקודמת לזהותו הצבאית הקולקטיבית. התקשורת הרציפה עם החברים הקודמים משמרת מרכיבים מה'אני' החברתי הקודם של החיילים. מעבר לכך, הסלולר נתפס לא רק כמדיום חברתי אלא ככלי לביטוי אישי וכשלוחה של ה'אני' הפסיכולוגי של המשתמש (Oksman & Rautiainen, 2003). בנוסף לעצם הסימבוליות שבנשיאת הסלולרי, גם פרקטיקות השימוש המתוארות על ידי החיילים מבטאות לעתים התנגדות לדה-אינדיבידואליזציה המופעלת על ידי המוסד. כך, למשל, צריכה אישית של תכני בידור וצריכת מוזיקה בזמן הפעילות הצבאית מהוות ביטוי לטעמו האישי של החייל וקריאת תיגר על הקולקטיביזציה שהוא חווה בטירונויות. ואכן, נראה כי צריכת המוזיקה בהקשר זה אינה משמשת רק לבידור ולהירגעות אלא מבטאת אינדיבידואליזם וביטוי עצמי של הפרט המפריד עצמו מן ההמון (Schlittmeier & Hellbrück, 2009). מתברר, שהחשש שהעלו המפקדים מפגיעה בלכידות הקבוצתית משקף את האופן שבו הסלולרי מטשטש את החלוקה הדיכוטומית של "זמן אישי/זמן קולקטיבי" ו"מרחב אישי/מרחב קולקטיבי", מאתגר את פרקטיקות ה"מחיקה" שמפעיל המוסד, ומותיר מרחב – אף אם מצומצם – של שליטה הנתונה בידו של החייל, תרתי משמע.

בין פיקוח ושיחרור: מאפייני המדיום ודואליות השליטה

כיצד תופסים החיילים והמפקדים את ההגבלות על השימוש בסלולר ואת יעילותם? כשנשאלו אודות זמני השימוש בסלולר, תיארו החיילים מציאות לפיה רוב השימוש אכן מתקיים במהלך השעה המותרת בערב (שעת ת"ש), אבל גם בזמנים אסורים, כגון בהפסקות שירותים, בלילה מתחת לשמיכה ואפילו במהלך שמירות מבצעיות: "כולם משתמשים בטלפון כדי להעביר את השמירה, משחקים, חדשות [...] בן אדם מגיע משמירה ופתאום הוא מעדכן אותך במשהו שהיה בחדשות בזמן שהיה בשמירה ואתה אומר 'מה לעזאזל? מאיפה אתה יודע?'" (אייל, 19, טירון בתותחנים). במקביל, החיילים מדגישים את קשיי ההסתגלות למציאות "מופחתת-סלולר" המניעים אותם לעיתים להפר את כללי השימוש. עד הגיוס, המכשיר מלווה את הצעירים במשך היום כולו, מהשכמה ועד שינה, ובבת אחת עליהם להתנתק מהסלולרי כמעט לחלוטין: "אתה משתגע בלי פלאפון, אתה פשוט משתגע. אני פשוט לא הצלחתי, כל הזמן הייתי מהצד ככה מדבר בלי רשות..." (צביקה, 19, טירון בגבעתי).

כאמור, ברוב היחידות הקרביות השימוש בסלולרי מותר במשך שעה אחת ביום, מלבד היחידות המובחרות, שבהן השימוש נאסר במהלך כל ימי השבוע. מעניין, כי חלק מהמפקדים ציינו שלדעתם רצוי לצמצם אף את השעה הבודדת שבה השימוש מותר. לטענתם, גם שעה זו פוגעת בתפקוד החיילים והמפקדים מהנימוקים שתוארו לעיל, אולם הם מסכימים שההתמזגות של הסלולרי בחיי

היומיום של הצעירים והקשר ההדוק למכשיר לא מאפשרים צעד דרסטי כל כך: "בתקופה שלנו, זמן פלאפון זה צורך בסיסי של בן אדם, זה החשיבות של הדברים החיוניים וזה כבר לא סתם מותרות" (גבי, 26, מפקד פלוגה בשריון).

מתברר, כי מאפייניו הייחודיים של הסלולרי מקשים על המפקדים לאכוף את איסור השימוש במהלך היום והלילה. הדבר נובע, קודם כול, ממימדיו הקטנים ומיכולתו של החייל להחביא את המכשיר על גופו, כפי שמסביר אילון (20), טירון בצנחנים:

"חלק מהחיילים חותכים בתוך הריפוד של הווסט (=אפוד קרב) בצורה של ח' לפלאפון ומחביאים את זה בתוכו. הם באמת לא מצליחים להיגמל מהפלאפון, עד שהם חוטפים בום (=עונש), ועוד בום, ועוד בום".

יכולת ההסתרה נובעת גם ממגוון תצורות התקשורת המתכנסות במכשיר והמאפשרות תקשורת פרטית ומוצנעת. כך, למשל, מתאפשרת צריכה 'חשאית' של מוזיקה ותכני בידור בזמן שמירה באמצעות שימוש באוזניות. פרקטיקה נוספת, שתיארו המרואיינים, היא שימוש בתקשורת כתובה דרך מסרונים טקסט, תצורה אשר בניגוד לשיחה הקולית מאפשרת תקשורת חשאית במרחב מפקח (רוזנברג, בלונדהיים וכ"ץ, 2016). כך ממשיך ומתאר זאת אילון: "לפעמים אתה נכנס לאוהל בלילה אחרי כיבוי אורות ואתה קולט כמה חבר'ה מתחת לשק"שים (=שקי השינה) ככה מסמסים, אתה שומע בקושי את הקליקים האלה של המקשים".

בעקבות הקשיים באכיפת האיסור, החליטו חלק מהמפקדים לאסוף את המכשירים מידי החיילים ולמסור אותם בחזרה רק לשעת ההתארגנות בערב. אולם, לעיתים בעקבות אירועי גניבה ואובדן של מכשירים מארגז האיסוף, או מאוהל המפקד, הוחלט להפסיק זאת. בנוסף, ציינו כמה מהחיילים שיטה פופולרית לעקוף גם את האסטרטגיה הזו: רכישה של מכשיר סלולרי נוסף, כאשר המכשיר הישן נמסר למפקדים, והחדש מוחבא על גופו של החייל לצורך שימוש רציף.

מציאות זו מהווה אתגר עבור הצבא, שכן פרקטיקות השליטה של המוסד הכוללני מתיישמות בין היתר ביכולתו לא רק להגביל את יכולת התנועה והתקשורת של החוסה, אלא גם בהטלת פיקוח על יכולות אלה (רם, 2006). ואכן, גופמן מציין, כי במקרים רבים חוסים זכאים למגע מוגבל עם העולם החיצוני, אולם לסגל ישנה שליטה מלאה על היקפו ואופיו. נוכחותו של הטלפון הנייד בידי הטיירוני פוגעת בשליטתם של המפקדים על היקף התקשורת ואופייה הרצוי, זאת כאמור בשל מאפייניו הייחודיים של המדיום – גודלו ותצורות התקשורת השקטה - אשר מקשות על ניטור קיומה של התקשורת וממילא על השגת שליטה מלאה. עם זאת, איסור גורף על החזקת המכשיר נתפס כלא

אפשרי. כך, שלתלות של החיילים הצעירים בסולרי ישנה השלכה כפולה: מצד אחד, ההגבלות הקשות על השימוש וקטיעת הצמידות הסולרית שאליה התרגל כל ימיו, יוצרות תחושת ניתוק המעצימה את קשיי הטירונות. אולם מצד שני, הדומיננטיות של המכשיר היא זו שמאלצת את המפקדים לאפשר את השימוש בסולרי, וממילא החייל זוכה לקשר עם משפחתו וחבריו וליגניבה של זמן שימוש נוסף מעבר למותר, פרקטיקות המאתגרות את השליטה והפיקוח של המוסד במרחב הפרטי של החייל.

השיחרור מהפיקוח המוסדי מתקיים לא רק ביחס לסגל המוסד, אלא גם ביחס לחברים השוהים עם החייל בסביבה נטולת מרחב אינטימי. עד לפני כמה שנים, אמצעי התקשורת שהיו נגישים לטירונים היו מכתבים, אשר נקראו על ידי הצנזורה הצבאית, והטלפון הציבורי, אשר איפשר שיחות קצרות במרחב פומבי, לרוב בנוכחותם של חיילים אחרים. לעומתם, הטלפון הנייד אינו מחייב גישה למסוף תקשורת פומבי ומאפשר תקשורת שקטה, ישירה ולא מתווכת – למשל, בהודעות טקסט או ביכולת לשוחח בפינה מבודדת בבסיס - וממילא באופן החשוף פחות לסביבתו הקרובה (Levinson, 2006).

פרקטיקות התנגדות אלה תלויות כאמור באופיו של המדיום, המאפשר לחיילים לפתח אסטרטגיות תקשורת המשחררות אותם מהפיקוח המתמיד של מפקדיהם ושל חבריהם. אולם בה בעת, מאפייני המדיום מאפשרים גם את הגברת הפיקוח על הטירונים. כך, למשל, יכולתם של המפקדים להתחקות אחר "עקבות-דיגיטליים" (Madden, Fox, Smith, & Vitak, 2007) שמותירים המשתמשים, בייחוד במהלך התחברות לרשתות החברתיות. פרסומים בפייסבוק והתחברות לוואטסאפ משאירים "עקבות", המאפשרות מעקב של המפקדים אחר שימוש אסור במכשיר: "פעם אחת יצאתי אהבל שנכנסתי לוואטסאפ ואז אפשר לראות מתי בפעם האחרונה התחברת. ואז המפקד"צ (=מפקד הצוות) נכנס לוואטסאפ שלי וקלט אותי..." (צביקה, 19, טירון בגבעתי). במקרים אחרים, מתבקשים הטירונים "להוכיח" את הימצאותם במקום מסוים, כגון בזמן עונש ריתוק של "שעות ביציאה", באמצעות שליחת תמונת "סלפי" של החייל על רקע שער הבסיס, עם תום מועד העונש.

נוכחותו התמידית של הסולרי על גופו של המשתמש מאפשרת את הרחבת השליטה של המפקד גם בזמני החופש של החייל, בתוך הבסיס ומחוצה לו. כמה מהמרואיינים מתארים כיצד בשעת ת"ש ובסופי שבוע, בהם נמצאים החיילים בבסיס אך משוחררים ממשומות וממטלות, המפקדים דורשים מהם "להיות זמינים" בטלפון הסולרי כדי לאתר אותם ברחבי הבסיס ולהטיל עליהם משומות. יתירה מכך, הסולרי מאפשר את הרחבת הפיקוח גם במרחב האזרחי, למשל בזמן החופשה בבית. אם בעבר, פוטנציאל הקשר התמצה בשימוש בטלפון הקווי או בביקור פיזי בביתו של החייל, הרי שכעת ביכולתו של המפקד לשלוח מידע, עדכונים ואף 'להקפיץ' את החייל לבסיס

בכל מקום בו הוא נמצא בחופשתו. ואכן, מדברי המרואיינים עולה, כי המפקדים נעזרים למטרות אלה בקבוצות וואטסאפ מחלקתיות ו/או כיתתיות, המלוות את החיילים במהלך שירותם המשותף.

סגל המוסד: הסלולרי והברות המפקד

עד כה, העמדנו במרכז את החייל הטירון ואת האופן בו נוכחותו של הסלולר נתפסת כפוגעת בתהליך הברות שלו, או בהקשר ההורי – במעמדו של המפקד בעיני הטיירוניס. אולם מניתוח דברי המפקדים עולה תמה נוספת, הקשורה לאופן בו הסלולר נתפס כפוגע במפקדים עצמם, זאת על אף שמלכתחילה מוקד המחקר היה החיילים הטיירוניס.

תקופת הטיירוניות חשובה לא רק עבור החיילים, אלא גם עבור הסגל הפיקודי הזוטר, אשר מתנסה בתפקידו החדש תוך רכישת מיומנויות חשובות, כגון הפעלת סמכות פיקודית, תיפקוד בצוות והתמודדות עם בעיות. מתיאור המצב בשטח עולה, כי במרבית המקרים ההגבלות על השימוש בסלולרי בטיירוניות אינן חלות על המפקדים הזוטרים. מכיוון שההתנהלות הצבאית מתאפיינת בשינויים בלתי מתוכננים, נדרשת מהמפקדים הזוטרים זמינות מתמדת שכן הם אלה האחראים על ניהול הלו"ז היומיומי. מתברר, כי בעיני המפקדים – בעיקר הבכירים שבהם – יש לזמינות התמידית השלכות שליליות על תהליך הברות של המפקדים הזוטרים. כמה מהמרואיינים התייחסו לקשר הסלולרי המתמיד של המפקדים הזוטרים עם הרמה הממונה, כמצב הפוגע בהכשרתם הפיקודית. היכולת ליצור קשר עם מפקד בכיר יותר בנוגע לכל התלבטות, מביאה לכך שהמפקדים הזוטרים אינם נדרשים לקבל החלטות באופן עצמאי והכשרתם הפיקודית נפגעת, כפי שמתאר בדאגה יוני (24), מפקד פלוגת לוחמים:

מראיין: כמה פעמים בממוצע מפקד כיתה מתקשר למפקד המחלקה במהלך יום אימונים?

יוני: המון. הוא מתקשר אליו על בעיית בטיחות, על בעיה משמעתית... הוא גם לא מעז לקבל שום החלטה בעצמו. כשאני הייתי מפקד צוות, זרקו אותי לשטח ואמרו לי "שמע, זה השטח אש שלך, תעשה ניווטים - תחזור בסוף שבוע". זאת הייתה הגישה פעם, ש"אתה תתמודד עם הבעיות שלך וככה אתה תתפתח". היום, הגישה היא אחרת, ואני חושב שזה הופך להיות תלות. המפקד אמור לפקד וברגע שיש לו פחד לפקד, הוא לא נכנס למצב של אין ברירה אלא 'ווישט' (=הוא מדגים תנועה המדמה הוצאה של נייד מהכיס), ישר טלפון למ"מ, "בוא, בוא, יש בעיה...". ניסיתי לחנך את המפקדים והגדרתי להם באילו סיטואציות הם מתקשרים למפקד המחלקה, ובכל השאר שישתדו לבד.

אחד מהמרואיינים ציין בהקשר זה את ועדת הבדיקה שהוקמה לאחר מלחמת לבנון השנייה ('ועדת וינוגרד'), שטענה שבצה"ל קיימת בעיה חמורה ביוזמה הפיקודית ובערך ה"אחריות". על פי דו"ח הוועדה, הבעיה באה לידי ביטוי בהימנעות של מפקדים מקבלת החלטות בשטח ובתלות מוגזמת

בדרגים בכירים (גביזון ואח', 2008). לדברי המרואיין, לא מן הנמנע, כי השימוש האובססיבי בטלפון הנייד והפגיעה בתהליך החברות של המפקדים בשטח היו אחד הגורמים העקיפים למצב שאותו מבקרת הוועדה. במילים אחרות, עודף הנגישות התקשורתית נתפס כפוגע בתפקודו של המוסד לא רק באופן בו מאותגרות גבולותיו החיצוניים של המוסד (למשל, בתקשורת הרציפה בין חיילים/מפקדים להורים), אלא גם בגבולותיו הפנימיים. העצמת הקשר בין היררכיות פנימיות בתוך המוסד עצמו נתפסת ככזו הפוגעת בתהליך החברות הפיקודית ובתהליך החניכה של הסגל.

סיכום

מחקר זה עוסק במתח שבין תפקודם של החייל והמפקד לבין נוכחותם של הטלפונים הסלולריים במרחב הטירונות הצבאית. הממצאים מצביעים על האתגר המורכב, שהדיפוזיה הסלולרית מעמידה בפני המוסד הכוללני. החשש מפגיעה בתפקודו של המוסד נובע ממגוון תהליכים הקשורים לאקלים התקשורתי החדש: (א) *ערעור הגבול המוסדי* פוגע בתהליך החברות של החייל (בעקבות הקשר האינטנסיבי של החיילים עם הורים), מאיים על ההיררכיה הפנים-מוסדית (בעקבות העצמת המעורבות ההורית בקשר עם המפקדים), ומעצב אקלים חברתי חדש (הפוגע בגיבוש החיילים לכדי קבוצה לכידה); (ב) *הגבלת יכולת הפיקוח והשליטה* של הסגל כלפי הפרט (אך בו בעת גם העצמתה), הנובעת ממימדיו הפיזיים של המכשיר; (ג) *פוטנציאל הזמינות התמידית* פוגע בחברות המפקדים הזוטרים. במושגיו של גופמן אתגרים אלה קשורים לתיפקוד מבני הכוח ולפרקטיקות השליטה שהמוסד הכוללני מפעיל כלפי החוסים. כאמור, גופמן מציין שלוש פרקטיקות מרכזיות שבאמצעותן מפשיט הצבא, כמו גם מוסדות טוטליים אחרים, את החוסים מזהויותיהם הפרטיקולריות ומחבר אותם אליו: *ניתוק, קולקטיביזציה ופיקוח*. ראינו, אם כן, כיצד השימוש בסלולרי נתפס כמאתגר כל אחת מפרקטיקות אלה, ובחלקן אף משמש כפרקטיקת התנגדות של החוסים בכמה מימדי השליטה של המוסד.

השימוש בסלולר כפרקטיקת התנגדות

כאמור לעיל, תנאי מרכזי בהבטחת תפקודו היעיל של ארגון כוללני נובע מיכולתו של המוסד להגביל את יכולת השליטה של החוסה *במרחב ובזמן*, תוך הטלת פיקוח מתמיד על מרחבים אלה (רם, 2006). במובן זה, השימוש בסלולרי מתפקד כפרקטיקת התנגדות בשני מימדים אלה. *במימד המרחב* מאפשר הסלולר הנכחה יומיומית של המעגלים החברתיים והמשפחתיים בתוך גבולות המוסד הפיזיים ובכך מטשטש את הקשר בין ניתוק פיזי לבין ניתוק תקשורתי, וממילא גם בין נוכחות פיזית לבין נוכחות תודעתית (Zhao, 2003). כך, גם בכל הנוגע למימד הפיזי של המרחב, למשל היכולת לשוחח בפינה מבודדת בבסיס הרחק מעין חבריו, או ליצור מובלעת אינטימית בלב המרחב הציבורי. *במימד הזמן*, הסלולרי מאפשר לחייל "לגנוב" זמן תקשורת מעבר לזה המותר, כגון בשמירה, בתא השירותים במהלך יום האימונים או בזמן המיועד לשינה. במובן זה, פרקטיקות ההתנגדות מתבטאות ביכולתו של החייל להפוך מרחב חשוף ומפוקח למרחב פרטי, וזמן קולקטיבי לזמן אישי, ובכך לערער את שליטת המוסד במימדים אלה.

כאמור, מחקרים קודמים מראים כיצד מאפייניו הפיזיים של הטלפון הסלולרי, זמינותו ונוכחותו התמידית על גוף המשתמש, הופכים את הסלולרי למדיום המאפשר לפרט שיחרור מפיקוח ומשליטה המופעלים עליו על ידי סוכנים חברתיים, או ממונים פרופסיונליים, אך בה בעת גם את הרחבתה של השליטה גם למרחבים אשר היו משוחררים בעבר (Ito, 2005; Mifsud, 2005; Bittman, Brown & Wajcman, 2009; Kwang-Suk, 2011). ממצאי המחקר הנוכחי מדגימים דואליות דומה גם ביחס למקומו של הטירון הנתון תחת פיקוחו של המוסד הצבאי. כך, שבאופן פרדוקסלי, הנוכחות הסלולרית מתפקדת עבור החייל כפרקטיקת התנגדות משמעותית, אולם בה בעת כאובייקט המאשר את הסדר המוסדי. פוטנציאל התקשורת מכיל בתוכו גם את פוטנציאל המעקב (Green & Smith, 2004), והמדיום עצמו, המאפשר חופש וחויית-תנועה גם בנוכחות פיזית במרחב סגור, הוא זה המאפשר את המשך המעקב והפיקוח גם בתנועה פיזית במרחב הלכאורה-חופשי.

מעניין להשוות ממצאים אלה עם מחקרים המציגים פרספקטיבה אחרת, כמעט מהופכת, לפיה דווקא הימנעות משימוש במדיה חדשים - ובסמארטפון בפרט - נתפסת כפרקטיקת התנגדות אנטי ממסדית (Ribak & Rosenthal, 2015; Syvertsen, 2017). בעיני 'סרבני מדיה' (media 'refusers': Portwood-Stacer, 2013), ובייחוד 'סרבנים סלולריים' (': Mobile-phone refusers'), (Rosenberg & Vogelmann-Natan, 2018), אי השימוש בטכנולוגיית התקשורת נובע מהשאיפה ליצירת מרחב פרטי בסביבה תקשורתית נטולת גבולות מרחביים (Woodstock, 2014), ומשקף ניסיון להעצמת האינדיבידואל על פני הקולקטיב, הנתפס ככזה המטשטש את מאפייניו הפרטיקולריים (Portwood-Stacer, 2013). השוואה זו מראה כיצד הקטבים של הימנעות משימוש בסלולר מכפיה (טירונים) או מרצון (סרבנים), מטעינים את הסלולר במשמעות הפוכה – כמדיום המאפשר הנכחה של הפרט (אצל הטירונים) או כמדיום המייצר מחיקה שלו (אצל הסרבנים) באקלים התקשורת העכשווי.

המוסד הכוללני וקבוצות חברתיות נוספות

לאופן שבו הסלולרי מגשר על פני מיגבלות המרחב, ישנן השלכות ישירות על פרקטיקת שליטה נוספת המופעלת על ידי המוסד הכוללני, המגולמת ביחסים ההיררכיים בין הסגל והחוסים. מחקרים קודמים דנו באופן שבו הטלפון הסלולרי מנגיש לפרט מידע וקשרים ישירים שלא היו זמינים לו בעבר (Townsend, 2000), מגביר את יכולתו לעקוף את ההיררכיה הפנים-אירגונית, מעצים את כוחו של הפרט על חשבון היררכיות אירגוניות גבוהות יותר, ומערער את יחסי הכוח הפנים אירגוניים (García-Montes, Caballero-Munoz, & Perez-Alvarez, 2006).

ממצאי המחקר מאפשרים להרחיב טיעון זה גם ביחס למוסדות כוללניים. אולם חשוב לזכור, כי במוסד הכוללני ההיררכיה המעמדית איננה פונקציונלית אלא מהווה מרכיב מהותי בהגדרתו ובמטרותיו של המוסד, המבקש לאפשר חברות מחדש של השוהים בו. בכך, דומה האירגון הכוללני, והצבא בפרט, לחברות מסורתיות המתאפיינות בסגירות ובפיקוח ורואות עצמן מאוימות בשל המרחב הטכנולוגי החדש, כדוגמת האמיש בארה"ב (Rheingold, 1999), ההוטרים בקנדה (כץ, 2015) והחברה החרדית בישראל (Rashi, 2013). ואכן, האתגרים שמעמיד המדיום הסלולרי כלפי קבוצות אלה דומים לאתגרים איתם מתמודד המוסד הכוללני: איום על קיומם של גבולות מפקחים במרחבים פיזיים וסימבוליים, פגיעה באפשרות לנתק את הפרט מסביבות מתחרות ואיום על המבנה ההיררכי הפנים-קבוצתי (Campbell, 2007; רוזנברג, בלונדהיים וכ"ץ, 2016). בשני המקרים, אסטרטגיית ההתמודדות המוסדית כוללת ניסיון ליביות' המכשיר (Silverstone, 2006) ולהתאמתו לאופי הרצוי של המרחב שבו שוהה המשתמש, אם דרך צמצום זמן השימוש (בצבא) ואם דרך צמצום אופן השימוש תוך הגבלת פונקציות מסוימות במכשיר (כגון במקרה של "הסלולר הכשר" אצל החרדים). מעניין לראות את הדמיון גם בפרקטיקות ההתנגדות המופעלות כלפי מנגנון זה, כגון בתופעת "המכשירים הכפולים". בדומה לטירונים המחזיקים ברשותם שני מכשירים בו זמנית, מכשיר 'גלוי' הנמסר למפקד ומכשיר 'נסתר' המצוי אצל החייל, כך גם צעירים חרדים רבים מחזיקים בגלוי מכשיר המזוהה כ"טלפון כשר", ובמקביל רוכשים בנסתר טלפון-חכם המאפשר גלישה אינטרנטית תוך עקיפת מנגנוני הפיקוח הפנים-מגזריים (רוזנברג, בלונדהיים וכ"ץ, 2016).

מחקרים עתידיים

ממצאי המחקר מזמנים התייחסות נוספת, שתתמקד באופן שבו הנוכחות הסלולרית משפיעה על עיצוב יחסי החיילים עם הוריהם במהלך השירות הצבאי ובטירונות בפרט. מחקרים מראים, כי אף שתהליך ההיפרדות של הטירונים מהוריהם אמנם נתפס כקשה, הניתוק הפיזי דווקא מגביר את הקשר עם ההורים. החיילים מדווחים, כי במהלך הטירונות היחסים עם הוריהם השתפרו, ותוארו על ידם כחמים יותר, אוטונומיים יותר ומכילים פחות קונפליקטים מבעבר (Herzog, 2004; Mayselssx, 2004). אולם עד כה, לא נערכו מחקרים הבוחנים האם וכיצד הנוכחות הסלולרית, המאפשרת קשר רציף בין החיילים להוריהם, משפיעה על עיצוב יחסים אלה. בהקשר זה, מעניין במיוחד ההיבט המגדרי, אשר עשוי לשקף את השונות באופי עיצוב הקשרים בגילאים אלה, הן בהקשר הצבאי (Herzog, 2004) והן בהקשר האזרחי (Lee, Meszaros & Colvin, 2009). זוויית נוספת היא השוואה מפרספקטיבה מוסדית בין דפוסי התגובה של המוסד הצבאי לאתגר הסלולרי, לבין המתרחש במוסדות חברתיים בדרגת כוללנות נמוכה יותר, כדוגמת בתי ספר, ולכאלה בדרגת כוללנות גבוהה יותר, כגון בתי סוהר ומחלקות סגורות בבתי חולים. אופיו של המוסד הכוללני ודרגת הכוללנות שהוא מנסה להשיג, משליכים על מהותו של האתגר שהסלולרי מציב בפניו וגוונות ושונות זו מזו. הבדלים אלה מחייבים בחינה של התהליכים המתרחשים בכמה מוסדות כוללניים בו זמנית, תוך התמקדות פרטנית בכל מוסד, לאור אופיו הייחודי.

- Bittman, M., Brown, J. E., & Wajcman, J. (2009). The mobile phone, perpetual contact and time pressure. *Work, Employment & Society*, 23(4), 673-691.
- Bornmann, J. W. (2009). *Becoming Soldiers: Army Basic Training and the Negotiation of Identity* (Doctoral dissertation, The George Washington University).
- Boyd, D. (2014). *It's Complicated: the social lives of networked teens*. Yale University Press.
- Bush, N. E., & Wheeler, W. M. (2015). Personal Technology Use by US Military Service Members and Veterans: An Update. *Telemedicine and e-Health*, 21(4), 245-258.
- Campbell, H. (2007). 'What Hath God Wrought?' considering How Religious Communities Culture (or Kosher) the Cell Phone. *Continuum: Journal of Media & Cultural Studies*, 21(2), 191-203.
- Carter, S. P., & Renshaw, K. D. (2015). Spousal Communication during Military Deployments A Review. *Journal of Family Issues*, 1-24.
- Cigrang, J. A., Wayne Talcott, G., Tatum, J., Baker, M., Cassidy, D., Sonnek, S. & Smith Slep, A. M. (2013). Intimate partner communication from the war zone: A prospective study of relationship functioning, communication frequency, and combat effectiveness. *Journal of Marital and Family Therapy*, 40, 332-343.
- Cohen, A. A., Lemish, D. & Schejter, A. M. (2008). *The wonder phone in the land of miracles: Mobile telephony in Israel*. Cresskill, NJ: The Hampton Press.
- Coser, L. A. (1974). *Greedy institutions; patterns of undivided commitment*. Free Press.
- Crowley, S. K. (2013). *The Association of Physical Fitness with Psychological Health Outcomes in Soldiers during Army Basic Combat Training*. (Doctoral dissertation). Retrieved from <http://scholarcommons.sc.edu/etd/2338>
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (2008). *The landscape of qualitative research* (Vol. 1). Sage.
- Ender, M. G., Campbell, K. M., Davis, T. J., & Michaelis, P. R. (2007). Greedy media: Army families, embedded reporting, and war in Iraq. *Sociological Focus*, 40(1), 48-71.
- Faris, J. H. (1975). The Impact of Basic Combat Training: The Role of the Drill Sergeant in the All-Volunteer Army. *Armed Forces & Society*, 2(1), 115-127.
- Faris, J. H. (1976). Socialization into the All-Volunteer Force. In L. Nancy & D. R. Segal (Eds.), *The Social Psychology of Military Service* (pp. 13-24). Beverly Hills, CA: Sage Publications.
- Gao, Q., Yan, Z., Wei, C., Liang, Y., & Mo, L. (2017). Three different roles, five different aspects: Differences and similarities in viewing school mobile phone policies among teachers, parents, and students. *Computers & Education*, 106, 13-25

- García-Montes, J. M., Caballero-Munoz, D., & Perez-Alvarez, M. (2006). Changes in the self-resulting from the use of mobile phones. *Media, Culture & Society*, 28(1), 67-82.
- Greene, T., Buckman, J., Dandeker, C., & Greenberg, N. (2010). How communication with families can both help and hinder service members' mental health and occupational effectiveness on deployment. *Military medicine*, 175(10), 745-749.
- Green N., & Smith, S. (2004). A spy in your pocket? - The regulation of mobile data in the UK. *Surveillance and Society*, 4, 573-587.
- Herzog, H. (2004). Family-military relations in Israel as a genderizing social mechanism. *Armed Forces & Society*, 31(1), 5-30.
- Howe & Strauss (2007). The Next 20 Years: How Customer and Workforce Attitudes Will Evolve. *Harvard Business Review* 85(7/8) (2007): 41-55.
- Ito, M. (2005). Mobile phones, Japanese youth, and the re-placement of social contact. In *Mobile Communications* (pp. 131-148). Springer London.
- King, A. (2006). The Word of Command Communication and Cohesion in the Military. *Armed Forces & Society*, 32(4), 493-512.
- Kirschner, P. A., & De Bruyckere, P. (2017). The myths of the digital native and the multitasker. *Teaching and Teacher Education*, 67, 135-142.
- Krause, K. L. (2007). Who is the e-generation and how are they fairing in higher education? In: J. Lockard & M. Pegrum (Eds.). *Brave new classrooms: Democratic education and the Internet* (pp. 125–139). New York: Peter Lang.
- Kwang-Suk, L. (2011). Interrogating 'Digital Korea': Mobile phone tracking and the spatial expansion of labour control. *Media International Australia*, 141, 107-117.
- Lee, S., Meszaros, P. S., & Colvin, J. (2009). Cutting the wireless cord: College student cell phone use and attachment to parents. *Marriage & Family Review*, 45(6-8), 717-739.
- Lerew, D. R., Schmidt, N. B., & Jackson, R. J. (1999). Evaluation of psychological risk factors: prospective prediction of psychopathology during basic training. *Mil Med*, 164(7), 509-513.
- Levin, D. (2011). Breaking the spell: have cell phones transformed reservists' timeout? *International Journal of Cultural Studies*, 16(5), 1-14.
- Levinson, P. (2006). The Little Big Blender: How the Cellphone Integrates the Digital and the Physical, Everywhere. In: A. Kavoori and N. Arceneaux (Eds.) *The Cell Phone Reader* (pp. 9-18). New York: Peter Lang Publishing.
- Ling R. (2004). *The mobile connection: The cell phone's impact on society*. San Francisco: Elsevier.
- Lyon, D. (2003). Surveillance technology and surveillance society. *Modernity and technology*, 161-83.

- Madden, M., Fox, S., Smith, A., & Vitak, J. (2007). *Digital footprints: Online identity management and search in the age of transparency*. Washington, DC: Pew Internet and American Life Project. Retrieved from http://www.pewinternet.org/files/old-media/Files/Reports/2007/PIP_Digital_Footprints.pdf.pdf
- Maltby, S., & Thornham, H. (2016). The digital mundane: social media and the military. *Media, Culture & Society*, 28(8), 1153-1168.
- Markert, J. (2004). Demographics of Age: Generational and Cohort Confusion. *Journal of Current Issues in Research & Advertising*, 26, 11-25.
- Marwick, A. E., & boyd, d. (2014). Networked privacy: How teenagers negotiate context in social media. *New Media & Society*, 16(7), 1051-1067.
- Mayselss, O. (2004). Home Leaving to Military Service Attachment Concerns, Transfer of Attachment Functions from Parents to Peers, and Adjustment. *Journal of Adolescent Research*, 19(5), 533-558.
- McGarry, R., Walklate, S., & Mythen, G. (2014). A sociological analysis of military resilience: Opening up the debate. *Armed Forces & Society*, 1-27.
- Mifsud, L. (2005). Changing learning and teaching cultures? In: R. Ling and P. Pedersen (eds), *Mobile communications: re-negotiation of the social sphere* (pp. 237-252). London: Springer.
- Moustakas, C. (1994). *Phenomenological Research Method*. London: Sage.
- Oksman, V., & Rautiainen, P. (2003). "Perhaps it is a Body Part": How the Mobile Phone Became an Organic Part of the Everyday Lives of Finnish Children and Teenagers. *Machines that become us: The social context of communication technology*, 293-308.
- Ortner, S. B. (1998). Generation X: Anthropology in a Media-Saturated World. *Cultural Anthropology* 13(3), 414-440.
- Pincus, S. H., House, R., Christenson, J., & Adler, L. E. (2001). The emotional cycle of deployment: A military family perspective. *U.S. Army Medical Department Journal*, 15-23.
- Portwood-Stacer, L. (2013). Media refusal and conspicuous non-consumption: The performative and political dimensions of Facebook abstention. *New Media & Society*, 15(7), 1041-1057.
- Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants (part 1). *On the horizon*, 9(5), 1-6.
- Rashi, T. (2013). 'The Kosher Cell Phone in Ultra-Orthodox Society: A Technological Ghetto within the Global Village?' Campbell, Heidi (Ed.). *Digital Religion: Understanding Religious Practice in New Media Worlds* (pp. 173-181). Philadelphia, PA: Routledge.
- Rheingold, H. (1999) Look who's talking. *Wired*, 7(1).

- Ribak, R. (2009). Remote control, umbilical cord and beyond: The mobile phone as a transitional object. *British Journal of Developmental Psychology*, 27(1), 183-196.
- Ribak, R., & Rosenthal, M. (2015). Smartphone resistance as media ambivalence. *First Monday*, 20(11) Available at: <https://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/view/6307>
- Rosenberg, H. (2018). Home, Front and Mobile Phones: The case of the Second Lebanon War. *First Monday*, 23(2). Available at: <https://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/view/7899>
- Rosenberg, H., & Vogelmann-Natan, K. (2018, May). *The (other) two percent also matter! – Mobile phone refusers*. Paper presented at the International Communication Association (ICA) 68th Annual Conference, Prague, Czech Republic.
- Schlittmeier, S. J., & Hellbrück, J. (2009). Background music as noise abatement in open plan offices: A laboratory study on performance effects and subjective preferences. *Applied Cognitive Psychology*, 23(5), 684-697.
- Segal, M. W. (1986). The military and the family as greedy institutions. *Armed Forces & Society*, 13(1), 9-38.
- Selwyn, N. (2009). The digital native—myth and reality. *Aslib Proceedings: New Information Perspectives*, 61(4), 364-379.
- Siebold, G. L. (2007). The essence of military group cohesion. *Armed Forces & Society*, 33(2), 286-295.
- Silverstone, R. (2006) 'Domesticating domestication: Reflections on the life of a concept', in T. Berker, M. Hartmann, Y. Punie and K. J. Ward (eds.), *The Domestication of Media and Technology*, (pp. 229-248). Maidenhead: Open University Press.
- Shapiro, S., & Humphreys, L. (2013). Exploring old and new media: Comparing military blogs to Civil War letters. *New Media & Society*, 15(7), 1151-1167.
- Soeters, J. L., Winslow, D. J., & Weibull, A. (2006). Military culture. In *Handbook of the Sociology of the Military* (pp. 237-254). Springer US.
- Syvertsen, T. (2017). *Media Resistance*. Protest, Dislike, Abstention.
- Townsend, A. M. (2000). Life in the real-time city: Mobile telephones and urban metabolism. *Journal of urban technology*, 7(2), 85-104.
- Vincent, J. (2006). Emotional attachment and mobile phones. *Knowledge, Technology & Policy*, 19(1), 39-44.
- Wall, M. (2010). In the battle (field): the US military, blogging and the struggle for authority. *Media, Culture & Society*, 32(5), 863-872.
- Weber, M. (1964). *The theory of Social and Economic Organization*. New York: The Free Press of Glencoe.

- Weick, K. (1987). Theorizing about Organizational Communication. In: F. M. Jablin, L. L. Putman, K. H. Roberts & L. W. Porter (Eds.), *Handbook of Organizational Communication An Interdisciplinary Perspective*. California: Sage.
- Woodstock, L. (2013). The news-democracy narrative and the unexpected benefits of limited news consumption: the case of news resisters. *Journalism*, 15(7), 834-849.
- Zhao, S. (2003). Consociated Contemporaries as an Emergent Realm in the Lifeworld: Extending Schutz's Phenomenological Analysis to Cyberspace. *Human Studies*, 27, 91-105.